

Fig. 1. Jyllinge. Ydre, set fra Nordøst.

JYLLINGE KIRKE

SØMME HERRED

Kirken hørte i Middelalderen under Æbelholt Kloster, der indtil o. 1175 laa paa Eskilsø, og den Munk eller Præst, der var Bestyrer af Klosterets Ladegaard paa Eskilsø, forrettede Gudstjenesten¹. Efter at være inddraget ved Reformationen hørte Kirken under Roskildegaard² (sml. †Klokke S. 772). Kirken blev 1687 tillige med Annekskirken Gundsømagle fra Kronen bortskødet til Generalfiskal Jørgen Landorph og Justits- og Kancelliraad Vilhelm Mule³. De to Kirker havde siden fælles Ejere og hørte senere begge under Hejnstrupgaard i Gundsømagle Sogn, blandt hvis Ejere var Hofapoteker Johan Gotfred Becker (sml. Klokke S. 772) og Andreas Ludvig Schoustrup⁴ (sml. Disk S. 769). Kirken overgik til Selveje 10. September 1920.

Det mange Steder fra kendte *Sagn* om Lindormen (se S. 429) er ogsaa knyttet til Jyllinge Kirke⁵.

I Jyllinge nævnes *S. Søren's Kilde*⁶.

Kirken ligger i den østlige Udkant af Byen, hævet over denne, paa Randen af Strandbrinken, med Udsigt over Roskilde Fjord og Eskildsø. Den gamle Del af Kirkegaarden, der er udvidet mod Øst, hegnes af en ældre, formentlig senmiddelalderlig Kampestensmur. I Nordvesthjørnet er der en paa Inder-siden falsket Laage, hvis Bue nu er borte, i Vest en moderne Port.

Bygningen bestaar af romansk Apsis, Kor og Skib samt tre gotiske Til-

bygninger: Taarn i Vest, Waabenhus i Syd og Kapel i Nord. Orienteringen har svag nordlig Afvigelse.

Den *romanske Kirke* er bevaret i sin oprindelige Udstrækning, og de meget svære Mure er hovedsagelig bygget af *raa*, delvis *kløvet Kamp* og med Hjørner af *Granitkvadre*; Døre og Vinduer er derimod af *Fraadsten*, der dog ogsaa findes sparsomt anvendt i Murene. Medens Apsiden har en raat skraakantet, højtliggende Sokkel, ses der ialfald nu ingen Sokkel paa Kor og Skib, hvis romanske Murhøjde over Vaabenhusets Gulv er ca. 4,3 m; men Terrænet er vokset saa stærkt, at den fuldt bevarede, rundbuede, ind mod Skibet blændede Norddør nu knap maaler 1,70 m over Kapellets Gulv. Syddøren er ligeledes intakt og har som den nordre vandret, indvendig Plankeafdækning. Af de oprindelige Vinduer staar Apsidens østre som en smiget, indvendig Niche (Højde 106 cm, Bredde 90 cm); Korets tilmurede Nordvindue skimtes over den senere Dør, Sydvinduet indre Bueslag er bevaret i de gotiske Vinduers øvre Del. Skibet har kun haft et enkelt Vindue i hver Langmur, de anes udvendig i Murværket, tæt Vest for de nuværende Vinduer; Sydvinduet, der ses over Hvælvene, er blevet udvidet allerede i romansk Tid. Triumfbuen er helt omdannet. Apsiden er dækket af et Halvkuppelhvælv, nu stærkt forhugget af Hensyn til Altertavlens Topstykke og ved Anbringelsen af et ret stort Sydvindue. Foroven i Skibets Østgavl ses et rudestillet Hul til Aasbjælken for Korets romanske Tagværk. Den vestre Taggavl staar velbevaret, med skarpe Taglinier under Taarnets Østmur; den oprindelige Taghældning har været lav, adskilligt under 45°. Efter Skibets Loftsbjælker (ialt 10), der ikke har staaet i Forbindelse med Spærene, ses Aftryk i Langmurene.

Tilføjelser og Ændringer. Den romanske Kirkes gotiske Munkestensgesims og -gavlforhøjelser er muligvis ældre end og ikke som almindeligt samtidig med Hvælvslagningen, der tidligst synes at kunne henføres til 1400'ernes sidste Del; i hvert Tilfælde virker det lave Taarn, der er yngre end Gavlforhøjelserne, typologisk ret tidligt og er maaske fra o. 1400. De nu glatte Gavlkamme har da muligvis ogsaa haft Fod- og Toptinder, ialfald er der øverst Rester af opgaaende Partier, over Koret diagonaldrejet, som næppe kan have været andet end Toptinder (sml. Taarnets Østgavl).

Det kun to Stokværk høje *Taarn* er af Munkesten paa Kampestenssyld. Taarnrummet, der aabner sig mod Skibet med en stor, spidsbuet Arkade, har til hver af de frie Sider store, bredt spidsbuede, Halvsten dybe Spareblændinger, hvori spidsbuede, dobbeltfalsede Vinduer, det nordre delvis dækket af det senere opførte Trappehus. Rummet dækkes af en samtidig Hvælving med Skjoldbue i Øst, Kvantstensribber samlet om en Toprude og flade Kapper uden Overribber. Klokkestokværket har til hver af de frie Sider to falsede, fladbuede Glamhuller. I Øst, hvor Skibets Tagryk naar op over Taar-

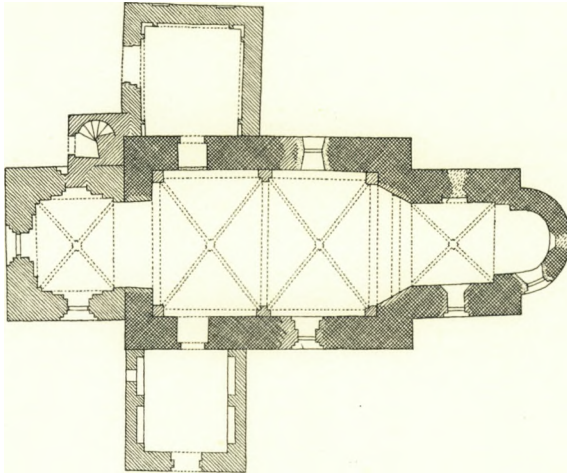

Fig. 2. Jyllinge. Plan. 1:300. Maalt af El. M. 1946.

nets Gesimshøjde, er Gavlen glat med Kam, bred Toptinde og to smallere Fodtinder, alle med Bryn. Vestgavlen derimod har syv spidsbuede Høj blændinger og et tilsvarende Antal Kantakker. Adgangen til det øvre Stokværk var oprindelig ad en fritstaaende Trappe gennem en højtsiddende Dør, anbragt lige under Nordmurens østre Glamhul. Nu er Adgangen til øvre Stokværk ad et tilbygget, men dog senmiddelalderligt *Trappehus*, østligt paa Nordsiden; det har en fladbuget Underdør i Vest og forneden en Rest af det oprindelige, fladbuede Loft af udkragede Binderstik; men den øvre Del er stærkt ombygget, og en Trætrappe, der fører gennem Taarnets Nordmur, har delvis ødelagt den gamle Overdør.

Hvælv. Over Kor og Skib blev der i sidste Halvdel af 1400'rne spændt simple, gotiske Krydshvælv, to i Skibet. Korhvælvet, der er indbygget i Væggene, har Halvstens Ribber samlet om en Toprude og flade Kapper; der er ingen Overribber, men over Toppen en stor Fraadstenskvaeder. Skibets to Hvælv, der hviler paa falsede Piller, er af en lidt yngre Karakter end Korets, med mere puklede Kapper og Halvstens Overribber. Formentlig samtidig med Overhvælvningen blev den romanske Korbue erstattet med en høj, bred Spidsbue med et Par False, der nu er borthugget under Vederlagshøjde. Korets og Skibets spidsbuede, falsede Sydvinduer, der er lidt omdannede i ny Tid, stammer sikkert fra den gotiske Ombygning af Kirken; Skibets Nordvindue er indsat efter 1862 (Rgsk.). I Korets Nordmur har der været en Døraabning, enten en Præstedør eller en Udgang til et forsvundet Sakristi; Døren er tilmuret, men staar indvendig som en rektantet Blænding, afdækket med en Planke, i hvis Underside den afbrudte Dørtap endnu sidder i sit Hul. Apsidens Nordvange er forhugget ved Anbringelsen af et gotisk Skab (sml. S. 771).

Vaabehuset foran Syddøren er en Munkestensbygning uden synlig Syld; Døren har oprindelig været falslet, med spidsbuet Spejl, men Falsen er bort-hugget. Gavlen har fem brede Høj blændinger med tvillingdelt, spærstillet Afdækning over nu affaset Midtkonsol og kronet af Toprude; fem brynede Kamtakker korresponderer med Blændingerne. I det Indre har hver af Flankemurene to brede, fladbuede Spareblændinger.

Kapellet i Nord, nu Ligkapel, fra o. 1500, er af Munkesten over Syld af ret store Kampesten. Der ses ingen Spor efter Vinduer, og Vestdøren er nyere. Flankemurene har Bloktandgesims og Gavlen syv Høj blændinger tvedelte af Hængestave og med Trappestik; Midtblændingen krones af en Cirkelblænding, og under Taggavlens Fodlinie er der to Cirkelblændinger. I det Indre er der muret rundbuede Skjoldbuer som Forlæg for et Hvælv, der aldrig synes at være blevet fuldført; Rummet staar med fladt, gipset Loft.

Kirken er hvidtet. Kor og Skib har middelalderligt Tagværk af Eg, over Skibet af Krydsbaandstype og delvis fornyet; Tilbygningernes Tagværker er nye eller stærkt fornyede. Taarnet er tækket med Munketagsten og de øvrige Bygningsafsnit med Vingetegl, Kamtakker og Apsidens tre Grater dog med Nonnetagsten; 1664 var Kirkens Nordside tækket med Munketegl (Rgsk.).

† KALKMALERIER

1934 afdækkedes et gotisk Kalkmaleri fra 1400'ernes anden Halvdel paa Skibets Nordvæg over Døren, malet paa Hvidtekalk. Det forestillede en Skikkelse, vistnok en Mand, iført en fodsid Kjortel med lodrette, parallelle Folder. Hovedet skjultes af en Skjoldbue for Hvælvene; i Haanden holdt han en ubestemmelig Genstand. Kjortelen var gulbrun med sorte Linier, Baggrunden oversaaet med rødbrune Stjerner. Maleriet er nu overhvidtet.

1657 indkøbtes Kønrog, hvormed Kirken indeni blev anstrøget (Rgsk.), sikkert som Sørgedekoration ved en fornem Mands Begravelse.

INVENTAR

Alterbord, romansk, muret af Fraadstenskvadre, 87 cm højt, 130 cm bredt, nu dækket af Panel, men vistnok fritstaaende i Apsiden. Ved en Undersøgelse 1896 fandtes i Bordets Overside en firkantet *Helgengrav* fyldt med Kalk; den dækkedes af en Serpentinplade, 24x24 cm, og indeholdt en af sammenbøjede Blyplader dannet Æske med en Relikvie, et Fingerled viklet ind i et Stykke Lærred, men uden Navneseddel. Paa Kvaderen foran Dækstenen er indristet et ligearmet Kors.

V. H. 1921

Fig. 3. Jyllinge. Alterbordsforside (S. 767).

Alterbordsforside (Fig. 3) i Renaissance fra o. 1580—90, af Fyr. De to Arkadefelter har omløbende Lister (Kapitælerne er nu borte) med stift Kassetteværk og i Buevinklerne symmetriske, lillieagtige Ornamenter. De kanelerede Rammepilastre, der med en svag Krumning smalner ind mod de nu forsvundne Kapitæler, hviler paa høje, nu glatte Postamenter. Frisen har symmetrisk Fladsnit om smaa Hvirvelrosetter; Bunden er overalt i Kassetteværket prikbugget paa gammeldags Snedkermaner. Farverne er gamle, vistnok oprindelige; Fyldingerne har mørkegrønt Skablon-Bladværk paa lysere, gulligrøn Bund, Kassetteværksornamenterne er gullige paa rød Bund og deres Kvadre og Rosetter vekselvis grønne og hvide.

Altertavle i Renaissance fra Tiden kort efter 1600; den lille Tavle, der er afpasset til Apsidens snævre Rumforhold, præges nu stærkt af Storfeltets Omdannelse, idet dette i ny Tid er erstattet af en Niche, der næsten kun har levnet de øvre Hjørner af Storfeltets æggestavprydede Rammelister. Det flankeres af glatte Søjler med korintiske Kapitæler og Kartouche-Prydbælter; paa Postamenterne er der Diademhoveder. Storvingerne, hvis ydre Spidser er bortskaarne, har Kartoucheværk med Frugtbundter om et halvt Ansigt. Frisen deles af tre paasatte Englehoveder. Topstykkets kvadratiske Fylding flankeres af konsolsvungne Halspilastre med Kassetteværk og krones af en Trekantgavl med et Barnehoved i Gavlfeltet. Topvingerne er formet som Fugle, der holder Frugtklaser. Tavlen staar nu mat broget staffieret, dog med Rester af en forudgaaende Egetræsmaling. 1668 renoveredes den af Johan Møller Maler af København (Rgsk.); den bar tidligere Aarstallet 1668 og Frederik 3.s Navn⁷.

Af en senmiddelalderlig *Altertavle* (Fig. 4) fra 1500—25 er bevaret to Relieffer, de hellige tre Konger, 54x42 cm, og Jesu Omskærelse, 53x45 cm,

Trolle 1944

Fig. 4. Jyllinge. Barok Mindetavle (S. 768) med indsatte Relieffer fra sengotisk
†Altertavle (S. 767).

i 1690'erne indsat i en epitafieagtig Ornamentramme, dannet af barokt Akanthusværk uden Arkitekturløb. Foroven er tilføjet et Topstykke med et naivt Relief, 45x48 cm, af Kristi Fødsel, indrammet af Blomsterguirlander og kronet af Kristus med Verdenskuglen, omgivet af Skyer. Topstykket flankeredes tidligere af et Par store, ubehjælpstomt udsavede Englebørn, der er fjernet i ny Tid. Paa Hængestykkets konvekse Indskriftfelt er malet et Vers med gul Fraktur: »Den hellige Trefoldighed til Ære, de eenfoldige og Ungdommen til Lære, derefter oc Jyllinge Kircke til Ziir, herunder er nefnede de, denne Tafle giir, Nicolay Wroe, Magdalene Wroe, Hafnia(e) die 1. Novembris 1600«, forkert opmålet for 1690 (eller 1699). Broget, barok Staffering, Bladene gule. Paa et Skriftbaand under Kristus i Skyer læses med sortmalede Skønskriftsbogstaver: »Gloria in excelcis«. Paa Skibets Nordvæg i Vestfaget.

Altersølv. Kalk i Empire fra 1813, 18 cm høj, svarende til Gevninge (Vølborg Hrd.). Den runde Fod staar paa en Plade med indadbuede Sider og Hjørner og ret høj Standkant med et gennembrudt Trekantmønster; det sekskantede Skaft er indsvajet mod den glatte, spidsovale Knop, Bægeret er ægførm. Paa Fod og Bæger er der graverede Ornamentter, Trekantter, Blade og Ranker,

Trolle 1944

Fig. 5. Jyllinge. Prædikestol 1618 af Brix Snedker (S. 770).

og paa Kummen desuden Medailloner hvori KP M P og 1813; Mestermærke for M. Klose, København (Bøje 883). Den tidligere *†Kalk* bar »et Urnevaaben uden Bogstaver ved« og Aarstallet 1553⁸. *Disk*, stemplet med Københavns Byvaaben 1849; paa Randen graveret Rankemønster og i Bunden: ALS HS 1848; Mestermærke for Chr. Albert Bierager, København (Bøje 1064).

Sygekalk og *-disk* anskaffet 1853 (Synsprotokol); Mestermærke for Jens Chr. Thorning, København (Bøje 1013).

Alterstager, gotiske, svarende til Havdrup (Tune Hrd.), 38—39 cm høje. Cylinderskafet har en bred, blødt profileret Midtring og desuden to smalle Rundstave. Foden, der hviler paa tre Potefødder, har ligesom Lyseskaalen stærkt hulet Profil.

Døbefont, middelalderlig, af Granit, med simpel, halvkugleformet Kumme, kun 68 cm i Tvm., uden Afløb. Foden er ny og Kummen ophugget.

Daabsfad 1550—1575, sydtysk Arbejde, 54 cm i Tvm., med Bebudelsen i Bunden omgivet af Minuskelring og Bladranke; paa Kanten Hjort-og-Hund-Frise. Ifølge Regnskabet er Fadet erhvervet 1618 fra Jens Schött i Roskilde for 15 Mark.

Daabskande, nyere, stemplet: C. Andersen, Roskilde.

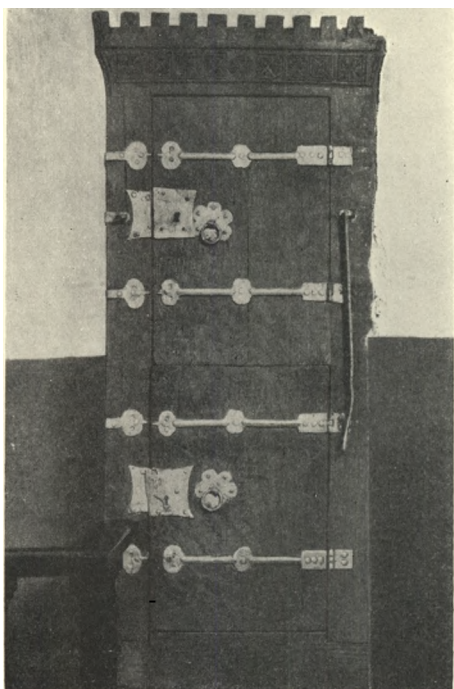

Fig. 6. Jyllinge. Skab (S. 771).

*Prædikestol*⁹ (Fig. 5) i Sen-Renaissance fra 1618, da Brix Snedker i Roskilde fik 400 Sietmark for en ny Prædikestol af eget Tømmer og paa egen Bekostning; Snedkeren og to Svende opsatte den i syv Dage, og samtidig blev Foden til den gamle † *Prædikestol* opbrudt (Bgsk.). Af de fire Fag er de tre efter Brix's sædvanlige Skema, med Relieffer af Gravlæggelsen, Opstandelsen og Himmelfarten; Smaaportalerne er dog noget forenkledede, har kun Hermer i Stedet for Karyatidefigurer og mangler de vante Putti over Buen; Kartoucherne i Felternes Fodafsnit omfatter malede Skriftstedshenvisninger. Det fjerde, mod Yæggen vendende Felt, der afviger endnu mere fra Skemaet, indeholder et Relief

af Apostelen Matthias, med Bog i højre

v. h. 1921 en øj^{se} i Venstre Haand, staa-

ende i en halvrund Niche omgivet af en

Kartouche. Paa Hjørnerne staar Hermer, een med afbrudt Attribut, de øvrige Haab, Retfærdighed og Kærlighed. Postamentgesimsen er erstattet af en spinkel Tandsnitliste, Fremspringene har Fladsnit. Gesimsen synes aldrig at have haft Krumknægte. Underbaldakinen er forsvundet, og Stolen hviler paa en nyere Kasse. Den samtidige Opgang har en enkelt, profileret Fylding.

Den enkle, syvsidede Himmel er fra 1853 (Synsprotokol) i Empire, med glat Forside og kronet af en Palmetbort.

Stolen staar med partiel Staffering paa Træets Bund, lidt brunt, sort og blegrodt. Indskrifterne er sikkert de oprindelige, men opmålet 1668 af Johan Møller Maler i København, der renoverede Stolen (Rgsk.), i Frisen Versaler, 5. Mos. 32,2, i Storfelternes Kartoucher ligeledes Versaler, i Postamentfelterne Fraktur, Jer. 15, 16; herunder ses i et af Felterne en Kartouche med gyldne Initialer I M S K, og i Feltet nærmest Væggen staar Aarstallet 1668. I Opgangens Fylding opmålet Fraktur: »Oluff Oluffson Kirkeverge 1668«. Himmelen er egetræsmalet med en gylden Mæanderbort paa Forsiden.

Stoleværk, Præste- og Degnestol er ny-gotiske, af Fyr. 1652—54 leverede Caspar Lubbeke i Roskilde † *Stole* og en † *Skriftestol* til Kirken; heraf er bevaret to Rygpaneler, hver med tre Fyldinger, der foroven og fornedent afsluttes af Værkstedets sædvanlige, dobbelte Bladbøjler; nu indsat i den

Fig. 7. Jyllinge. Klokker 1588 og 1763 (S. 771).

Trolle 1944

nyere Præste- og Degnestol; halvanden Fylding af et lignende Panel, men med skællede Rammestykker, ogsaa fra Lubbekes Værksted, tjener som Panel i Prædikestolen.

Skab (Fig. 6), sengotisk, af Eg, med to Laager af glatte Planker og kronet af et kreneleret Pandebrædt med karvesnitagtigt Mønster, diagonaldelte Kvadrater og i Midten en Roset; det enkle Beslag er oprindeligt, med fliget Nøgleblik og Dørringe paa Rosetskilt. Indsat i Apsidens Nordvæg. 1667 købtes to †Laase til Kirkens Skab (Rgsk.).

†**Pulpitur**. I en Synsforretning 1620 siges, at Kirken behøver et Pulpitur, da Folk ikke kan faa Rum i Kirken; det renoveredes 1668 af Johan Møller Maler i København (Rgsk.).

Pengeblok fra 1600'rne, firkantet, jernbundet. Brunmalet.

* **Kirkebøsse**, cylindrisk, af Træ, med Jernbaand og flad Kasselaas, findes nu i Nationalmuseet.

To **Pengetavler**, ødelagte, med Aarstallet 1797 under sort Overmaling.

To **Lysekroner** fra 1650—1700, af Malm, med 2x6 Lysearme, glat Hængeskugle, spinkelt, profileret Skaft og som Topfigur en flakt Ørn.

†**Lysearm** af Malm, ved Prædikestolen, uden Indskrift og Aarstal⁷.

Kirkeskib, nyere, Barken »Pfønix«, med malede Kanonporte.

Klokker (Fig. 7). 1) 1588. Versaler mellem Rammelinier: »Anno Domini 1588

Mester Baltolo Koler«. Under Indskriften en Frise af Grenefyld med Lillie-spidsler. Hankene har Tovsnoninger. Tvm. 69 cm.

2) Støbt 1763 af M. C. Troschell. Versaler mellem Rammelinier og Rokoko-Slyngværk: »Soli Deo gloria. Me fecit Michael Carl Troschell Konigl. Holf Glockengiser Kopenha. 1763«. Paa Klokkelegemet: »Støbningen af denne Klocke for Jullinge Kirke er bekostet (!) i Aaret 1763 af Kirkens Eygere Johan Gottfriet Becker Kongel. Holf Apotheker«. Tvm. 82 cm.

†*Klokke*. Støbt 1619 af Hans Kemmer, kgl. Maj. Kobbergdyder i Helsingør (Rgsk.), med Indskriften: »Verbum Domini manet in æternum. Campana ecclesie Jyellingianæ fusa præside Magno Pachs, tutoribus templi Johanne Martini et Johanne Olai pastoribus D. Petro Johannis et Enocho Jacobi 1619. Hans Kemmer me fecit y Helschenør« (»Guds Ord bliver i Evighed. Jyllinge Kirkes Klokke blev støbt, da Mogens Pachs var Lensmand, Hans Mortensen og Hans Olsen Kirkeværger og Peder Jensen og Enoch Jacobsen Præster«)¹⁰.

Ved Klokkeskatten 1528 afleveredes en †*Klokke* og 1602 endnu een¹¹.

GRAVMINDER

Mindetavle, se S. 768.

†*Epitaf*. Et latinsk Vers »malet paa Muren i Koret over nogle af Hr. Enoch Jacobsens Døtre« (Præsteindb. 1758).

Gravsten. O. 1640. Hr. Enoch Jacobsen Roeschild, gift i 22 Aar med Clara Søren Assensdatter, død □ (fem Sønner, otte Døtre, hvoraf syv begravet her før Faderen), død i sit Embedes 28., sin Alders 64. Aar 8. Aug. 1640. Stenen er lagt af Enken og hendes Børn. Ølandsk. Kalksten, 202x 127 cm; latinsk Indskrift med fordybede Versaler. I Hjørnerne Evangelistcirkler, mellem de øverste et ovalt Relief af den opstandne Frelser flankeret af Englehoveder, mellem de nederste et liggende Barn med Timeglas og Kranie. Fra »Roskilde Barok-Værksted«. I Korgulvet.

† *Gravsten*. Hr. Søren Enochen, født i Jyllinge Præstegaard 25. Juni 1634, død 16. Dec. 1710 i sit Embedes 45. Aar, og Hustru Kirsten Johannesdatter, født i Ydstad 5. Dec. 1638, død 30. April 1704 (Præsteindb. 1758).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1616—19 (RA), 1616—72 (LA). — Synsprotokoller 1812—19, 1820—22, 1823—53 (LA). — Præsteindberetning til Hofman 1758 (LA). — Museumsindberetninger af Aage H. Mathiesen og Vilh. Boye 1896, V. Hermansen 1921, Poul Nørlund 1934. Revideret af E. Moltke og Elna Møller 1945.

¹ Kirkehist. Saml. 4. R. I, 784 ff. ² Mogens Pachs var Lensmand paa Roskildegaard 1617—27. ³ Kronens Skøder II, 599 f. ⁴ Folketælling 1845 (RA). ⁵ Optegnelse i Dansk Folkemindesamling. ⁶ Aug. F. Schmidt: Danmarks Helligkilder S. 115. ⁷ Hofmans Foundationer X, Appendix til Sjællands Stift, Sømme Hrd. S. 14. ⁸ Danske Atlas VI, 98. ⁹ C. A. Jensen i Nationalmuseets Arbejdsmark. 1928. S. 56. ¹⁰ Kirkehist. Saml. 4. R. I, 792. ¹¹ AarbKbh. 1917, S. 35.

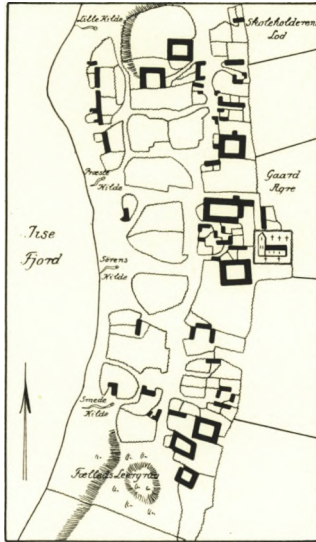

Fig. 8. Jyllinge 1796.